

Věc C-140/22

**Shrnutí žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 98 odst. 1
jednacího řádu Soudního dvora****Datum doručení:**

25. února 2022

Předkládající soud:

Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Polsko)

Datum předkládacího rozhodnutí:

18. ledna 2022

Žalobci:

SM

KM

Žalovaná:

mBank S.A.

Předmět původního řízení

Zneužívající smluvní ujednání – Neplatnost smlouvy – Povinnost spotřebitele učinit prohlášení – Promlčení nároků na vrácení (restitučních nároků) – Nárok na zaplacení peněžní částky jako náhrady za bezdůvodné plnění z důvodu neplatnosti smlouvy o hypotéčním úvěru

Předmět a právní základ předběžné otázky

Výklad unijního práva, zejména čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS, jakož i zásady efektivity a rovnocennosti; článek 267 SFEU.

Předběžné otázky

Musí být čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách, jakož i zásady efektivity a rovnocennosti vykládány v tom smyslu, že brání soudnímu výkladu

vnitrostátní právní úpravy, podle kterého v případě, že jsou ve smlouvě obsažena zneužívající ujednání, bez nichž nelze smlouvu plnit:

1. smlouva se stává trvale neúčinnou (neplatnou) se zpětnou účinností od okamžiku jejího uzavření až poté, co spotřebitel učiní prohlášení, že nesouhlasí s tím, aby zneužívající ujednání zůstala v platnosti, je si vědom důsledků neplatnosti smlouvy a s neplatností smlouvy souhlasí,
2. promlčecí lhůta pro nárok podnikatele na vrácení bezdůvodných plnění, která poskytl na základě smlouvy, začíná běžet až ode dne, kdy spotřebitel učiní prohlášení uvedené v bodě 1, a to i v případě, že spotřebitel předtím o vrácení požádal a podnikatel mohl předem předpokládat, že smlouva, kterou sepsal, obsahuje zneužívající ujednání,
3. spotřebitel může požadovat zákonný úrok z prodlení až ode dne, kdy učinil prohlášení uvedené v bodě 1, a to i v případě, že předtím podnikatele o zaplacení požádal,
4. nárok spotřebitele na vrácení plnění, která poskytl na základě neplatné smlouvy o úvěru (splátky úvěru, poplatky, provize a pojistné), musí být snížen o ekvivalent úroků z jistiny, na které by banka měla nárok, pokud by smlouva o úvěru byla platná, zatímco banka může požadovat vrácení plnění, která poskytla na základě téže neplatné smlouvy o úvěru (jistina úvěru), v plné výši?

Dovolávaná ustanovení unijního práva

Smlouva o fungování Evropské unie (Úř. věst. 2016, C 202): čl. 169 odst. 1

Listina základních práv Evropské unie (Úř. věst. 2016, C 202, s. 391): článek 38

Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. 1993, L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288; oprava Úř. věst. 2016, L 303, s. 26, dále jen „směrnice 93/13“): čtvrtý bod odůvodnění, dvacátý první a dvacátý čtvrtý bod odůvodnění, čl. 3 odst. 1, čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1

Dovolávaná ustanovení vnitrostátního práva

Polské právo

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Ústava Polské republiky ze dne 2. dubna 1997)

Orgány veřejné moci chrání spotřebitele, uživatele a nájemce před činnostmi, které ohrožují jejich zdraví, soukromí a bezpečnost, a před nekalými tržními praktikami. Rozsah této ochrany je stanoven zákonem (článek 76).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (zákon ze dne 23. dubna 1964 – Občanský zákoník, Dz.U. č. 16, položka 93, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „občanský zákoník“)

Osoba nesmí využívat svého práva způsobem, který by byl v rozporu se společensko-hospodářským účelem tohoto práva nebo se zásadami společenského soužití. Takové jednání nebo opomenutí držitele se nepovažuje za výkon práva a nepoživá ochrany (článek 5).

Za spotřebitele se považuje fyzická osoba, která s podnikatelem činí právní jednání, které přímo nesouvisí s její podnikatelskou nebo profesní činností (článek 22¹).

Podnikatelem je fyzická osoba, právnická osoba a organizační složka uvedená v čl. 331 § 1, která vlastním jménem vykonává podnikatelskou nebo profesní činnost (článek 43¹).

Právní jednání, které odporuje zákonu nebo směřuje k jeho obcházení, je neplatné, nestanoví-li zvláštní ustanovení jinak, zejména že neplatná ujednání právního jednání se nahrazují příslušnými ustanoveními zákona (čl. 58 § 1).

Právní jednání, které je v rozporu se zásadami společenského soužití, je neplatné (čl. 58 § 2).

Je-li neplatná pouze část právního jednání, zůstává jednání platné ve zbývajících částech, ledaže okolnosti nasvědčují tomu, že bez neplatných ujednání by jednání nebylo uskutečněno (čl. 58 § 3).

Až na zákonem stanovené výjimky může být vůle osoby, která činí právní jednání, vyjádřena jakýmkoli jednáním této osoby, kterým se dostatečně projevuje její vůle, a to i projevením této vůle v elektronické podobě (prohlášení vůle) (článek 60).

Prohlášení vůle učiněné ve prospěch jiné osoby je učiněno v okamžiku, kdy se k ní dostane takovým způsobem, že je schopna se seznámit s jeho obsahem. Odvolání takového prohlášení je účinné, pokud k němu došlo současně s tímto prohlášením nebo dříve (čl. 61 § 1).

Je-li k učinění právního jednání zapotřebí souhlasu třetí osoby, může tato třetí osoba rovněž udělit svůj souhlas před nebo po učinění prohlášení osobami, které jednání činí. Souhlas udělený po učinění prohlášení má zpětnou účinnost od jeho data (čl. 63 § 1).

„1. Prohlášení vůle je třeba vykládat v souladu se zásadami společenského soužití a zvyklostmi s přihlédnutím k okolnostem, za kterých bylo učiněno.

Až na zákonem stanovené výjimky se majetkové nároky promlčují (čl. 117 § 1).

Po uplynutí promlčecí lhůty se osoba, vůči níž je nárok uplatněn, může vyhnout uspokojení nároku, ledaže se vzdá uplatnění námitky promlčení. Vzdání se námitky promlčení před uplynutím lhůty je však neplatné (čl. 117 § 2).

Ve výjimečných případech může soud po zvážení zájmů stran nepřihlédnout k uplynutí promlčecí lhůty u nároku vůči spotřebiteli, vyžaduje-li to spravedlnost (čl. 117¹ § 1).

Při výkonu pravomoci uvedené v § 1 by měl soud zohlednit zejména: 1) délku promlčecí lhůty; 2) délku doby od uplynutí promlčecí lhůty do okamžiku uplatnění nároku; 3) povahu okolností, které způsobily, že oprávněná osoba nárok neuplatnila, včetně vlivu chování povinné osoby na prodlení oprávněného s uplatněním nároku (čl. 117¹ § 2).

Nestanoví-li zvláštní ustanovení jinak, činí promlčecí lhůta deset let a v případě nároků na pravidelná plnění a nároků souvisejících s výkonem podnikatelské činnosti tři roky (článek 118 ve znění účinném do 8. 7. 2018).

Nestanoví-li zvláštní ustanovení jinak, činí promlčecí lhůta šest let a v případě nároků na pravidelná plnění a nároků souvisejících s výkonem podnikatelské činnosti tři roky. Konec promlčecí lhůty však připadá na poslední den kalendářního roku, ledaže je promlčecí lhůta kratší než dva roky (článek 118 ve znění účinném od 9. 7. 2018).

Promlčecí lhůta začíná běžet ode dne, kdy se pohledávka stala vymahatelnou. Závisí-li vymahatelnost pohledávky na určitém jednání oprávněné osoby, začíná lhůta běžet ode dne, kdy by se pohledávka stala vymahatelnou, kdyby oprávněná osoba jednala co nejdříve (čl. 120 § 1).

Smluvní strany mohou určit obsah právního vztahu podle vlastního uvážení, pokud jeho obsah nebo účel není v rozporu se základními charakteristikami (povahou) tohoto vztahu, zákonem nebo zásadami společenského soužití (článek 353¹).

Povinnost platit úroky z peněžní částky vzniká pouze tehdy, pokud tyto úroky vyplývají z právního jednání nebo ze zákona, soudního rozhodnutí nebo rozhodnutí jiného příslušného orgánu (čl. 359 § 1).

Není-li výše úroku stanovena jinak, má oprávněná osoba nárok na zákonný úrok ve výši součtu referenční sazby Polské národní banky a 3,5 procentního bodu (čl. 359 § 2).

Ujednání smlouvy uzavřené se spotřebitelem, která nebyla individuálně sjednána, nejsou pro spotřebitele závazná, pokud upravují jeho práva a povinnosti v rozporu s dobrými mravy a hrubě poškozují jeho zájmy (zakázaná smluvní ujednání). To neplatí pro ujednání, která vymezují hlavní plnění stran, včetně ceny nebo odměny, pokud jsou formulována jednoznačně (čl. 385¹ § 1).

Pokud smluvní ujednání podle § 1 spotřebitele nezavazuje, jsou strany vázány smlouvou ve zbývajícím rozsahu (čl. 385¹ § 2).

Smluvní ujednání, na jejichž obsah neměl spotřebitel skutečný vliv, nejsou individuálně sjednána. Jedná se zejména o smluvní ujednání převzatá z obchodních podmínek navržených spotřebiteli protistranou (čl. 385¹ § 3).

Důkazní břemeno, že ujednání bylo individuálně sjednáno, nese osoba, která se ho dovolává (čl. 385¹ § 4).

Soulad smluvního ujednání s dobrými mravy se posuzuje v okamžiku uzavření smlouvy s ohledem na její obsah, okolnosti jejího uzavření a s přihlédnutím ke smlouvám, které s ní souvisejí a obsahují ujednání, které je předmětem posouzení (článek 385²).

Kdo získal majetkový prospěch na úkor jiné osoby bez právního důvodu, je povinen vydat prospěch v naturáliích, a není-li to možné, nahradit jeho hodnotu (článek 405).

Ustanovení předchozích článků se použijí zejména na bezdůvodné plnění (čl. 410 § 1).

Plnění je bezdůvodné, jestliže ten, kdo je poskytl, nebyl vůbec povinen nebo nebyl povinen vůči osobě, které bylo poskytnuto, nebo jestliže odpadl důvod plnění nebo nebylo dosaženo účelu plnění, anebo jestliže právní jednání zavazující k plnění bylo neplatné a nenabývalo platnosti po poskytnutí plnění (čl. 410 § 2).

Není-li lhůta pro poskytnutí plnění stanovena nebo nevyplývá-li z povahy závazku, musí být plnění poskytnuto ihned po výzvě dlužníka k plnění (článek 455).

Je-li dlužník v prodlení s plněním peněžitého plnění, může věřitel požadovat úroky za dobu prodlení, i když mu nevznikla žádná škoda a i když je prodlení důsledkem okolností, za které dlužník neodpovídá (čl. 481 § 1).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (zákon o bankách ze dne 29. srpna 1997, Dz.U. č. 140, položka 939, ve znění pozdějších předpisů)

Smlouvou o úvěru se banka zavazuje poskytnout dlužníkovi na dobu stanovenou ve smlouvě peněžní prostředky k určitému účelu a dlužník se zavazuje je použít za podmínek stanovených ve smlouvě, splatit použitou částku úvěru včetně úroků ve stanovených termínech splátek a zaplatit provizi z poskytnutého úvěru (čl. 69 odst. 1).

Smlouva o úvěru musí být uzavřena písemně a musí obsahovat zejména: (1) smluvní strany, (2) výši a měnu úvěru, (3) účel, na který byl úvěr poskytnut, (4) podmínky a termín splacení úvěru, (5) výši úroků z úvěru a podmínky změny jejich výše, (6) způsob zajištění splacení úvěru, (7) rozsah oprávnění banky

týkající se kontroly použití a splácení úvěru, (8) termíny a způsob poskytnutí peněžních prostředků dlužníkovi, (9) výši provize, pokud ji smlouva stanoví, (10) podmínky změny a ukončení smlouvy (čl. 69 odst. 2 ve znění závazném ke dni uzavření úvěrové smlouvy).

Stručný popis skutkového stavu a řízení

- 1 Dne 18. února 2009 uzavřely strany smlouvu o hypotečním úvěru indexovaném kurzem CHF. Částka úvěru vyjádřená v měně valorizace ke dni 22. ledna 2009 podle nákupního kurzu měny z kurzovního listku banky nepředstavovala závazek banky. Hodnota úvěru vyjádřená v cizí měně v den poskytnutí úvěru se mohla od uvedené hodnoty lišit (§ 1 odst. 3A smlouvy o úvěru). Úvěr byl úročen pohyblivou úrokovou sazbou (§ 10 odst. 1), která se skládala ze sazby LIBOR 3M a pevné marže banky ve výši 3,60 %. Splátky jistiny a úroků byly spláceny v PLN po přepočtu podle prodejního kurzu CHF z kurzovního listku banky platného v den splátky (§ 10 odst. 5). Při předčasném splacení celého úvěru nebo splátky jistiny a úroku, jakož i při splacení nad rámec splátky, se splacená částka přepočítává podle prodejního kurzu CHF z kurzovního listku banky platného ke dni a v okamžiku splacení (§ 12 odst. 4). Všechny peněžní prostředky banky vyplatila v PLN, žádnou část prostředků nevyplatila v CHF. Žalobci rovněž hradili všechny splátky úvěru v PLN. Pokud by se však vycházelo z toho, že strany nebyly vázány § 1 odst. 3A, § 10 odst. 5 a § 12 odst. 4 smlouvy o úvěru při platnosti ostatních ujednání smlouvy, činila by částka splátek úvěru v období od 18. srpna 2009 do 18. března 2019 o 52 268,06 PLN méně.
- 2 Dne 4. července 2019 podali žalobci u žalované banky stížnost, kterou se domáhali toho, aby jim tato banka do 30 dnů vrátila bezdůvodně vybrané splátky úvěru z důvodu neplatnosti smlouvy o úvěru ve výši 242.238,61 PLN, a v případě, že nebudou dány důvody pro prohlášení této smlouvy za neplatnou, aby jim vrátila částku 52.298,92 PLN jako vratku přeplatku na splátkách jistiny a úroků vybraných bankou v období od 20. července 2009 do 18. března 2019. Dopisem ze dne 16. července 2019 banka na stížnost reagovala a uvedla, že úvěrová smlouva je v souladu s právem, platná a neobsahuje zakázaná smluvní ujednání.
- 3 Žalobci podali u Sądu Rejonowego dla Warszawy – Śródmieście w Warszawie (Okresní soud pro Varšavu – Śródmieście ve Varšavě, Polsko; dále jen „předkládající soud“) návrh s výzvou ke smírnému vyrovnání, v němž se domáhali toho, aby žalované bance bylo uloženo zaplatit jim částku 242 238,61 PLN z důvodu bezdůvodně vybraných plateb na základě neplatné smlouvy o úvěru, případně částku 52 281,02 PLN z důvodu vrácení přeplatku na splátkách jistiny a úroků, které banka vybrala. V odpovědi na uvedený návrh banka uvedla, že nevidí možnost smírného vyrovnání. Po veřejném slyšení dne 13. prosince 2019 uvedený soud konstatoval, že k vyrovnání nedošlo, a nařídil, aby bylo řízení ve věci výzvy ke smírnému vyrovnání považováno za ukončené.

V žalobě podané dne 27. dubna 2020 se žalobci domáhali, aby bylo žalované uloženo zaplatit jim částku ve výši 52 270 PLN se zákonným úrokem z prodlení od 17. července 2019 do zaplacení z důvodu splátek jistiny a úroků, které žalovaná od žalobců bezdůvodně vybrala ve vyšší částce, než měli zaplatit v období od 18. srpna 2009 do 18. března 2019. V žalobě v původním řízení se žalobci domáhají po žalované vrácení přeplatku, tj. rozdílu mezi výší splátek, které od nich byly skutečně vybrány, a výší splátek, které měly být zaplaceny, přičemž vycházejí z toho, že strany nejsou vázány výše uvedenými zneužívajícími smluvními ujednáními.

- 4 Avšak pro případ, že by soud dospěl k závěru, že smlouvu o úvěru nelze bez uvedených zneužívajících smluvních ujednání plnit, podali žalobci podpůrný návrh, v němž požadovali, aby byla smlouva o úvěru ze dne 18. února 2009 prohlášena je neplatnou a byla jim od žalované přiznána částka ve výši 52 270 PLN se zákonným úrokem z prodlení od 17. července 2019 do zaplacení z důvodu, že žalovaná od žalobců v období od 18. srpna 2009 do 19. prosince 2011 neoprávněně vybrala peněžní prostředky, jelikož smlouva o úvěru byla neplatná. V písemném prohlášení ze dne 10. srpna 2020 žalobci uvedli, že souhlasí s prohlášením smlouvy o úvěru za neplatnou v celém rozsahu, považují neplatnost smlouvy o úvěru za pro ně výhodnou a přijímají důsledky neplatnosti smlouvy, včetně finančních důsledků. Žalobci uvedli, že jsou srozuměni s tím, že v důsledku prohlášení smlouvy za neplatnou v celém rozsahu budou obě strany povinny uhradit si vzájemná plnění poskytnutá v důsledku plnění smlouvy, a že s tím souhlasí. Současně žalobci uvedli, že si jsou vědomi toho, že žalovaná banka vůči nim může uplatnit nároky z důvodu mimosmluvního použití kapitálu. Žalovaná banka navrhla zamítnutí žaloby v plném rozsahu.

Na slyšení dne 27. října 2020 soud poučil žalobce o důsledcích neplatnosti smlouvy o úvěru, kteří následně uvedli, že důsledkům neplatnosti smlouvy rozumí a souhlasí s tím, aby byla smlouva neplatná.

Hlavní argumenty účastníků řízení před vnitrostátním soudem

Žalobci svůj návrh odůvodnili tím, že smlouva o hypotečním úvěru ze dne 18. února 2009, kterou účastníci původního řízení uzavřeli, obsahovala zneužívající ujednání - tzv. přepočítací klauzule (§ 1 odst. 3A, § 10 odst. 5 a § 12 odst. 4), kvůli kterým banka vybrala od žalobců splátky v nadměrné výši. Žalovaná banka tvrdila, že smlouva uzavřená mezi stranami je platná a neobsahuje zneužívající ujednání.

Stručné odůvodnění podání žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

- 5 Podle předkládajícího soudu uzavřeli žalobci smlouvu jakožto spotřebitelé a žalovaná banka je podnikatelem. Obě ujednání smlouvy o úvěru, která stanoví, že úvěr je indexován na cizí měnu (§ 1 odst. 3), a která opravňují banku stanovit směnný kurz této cizí měny (§ 1 odst. 3A, § 10 odst. 5 a § 12 odst. 4), nebyla

individuálně sjednána. Zároveň žádné z výše uvedených smluvních ujednání neodráží platné zákony a předpisy. Každé z výše uvedených smluvních ujednání navíc vymezuje hlavní předmět smlouvy, ale není vyjádřeno jasným a srozumitelným jazykem. Konečně předkládající soud konstatuje, že § 1 odst. 3, § 1 odst. 3A, § 10 odst. 5 a § 12 odst. 4 smlouvy o úvěru jsou v rozporu s požadavky dobré víry a vedou ke značné nerovnováze v právech a povinnostech stran vyplývajících ze smlouvy v neprospěch spotřebitele, v důsledku čehož předkládající soud považuje všechna tato smluvní ujednání za zneužívající. V důsledku toho nejsou všechna výše uvedená smluvní ujednání pro spotřebitele závazná, ale zároveň není možné, aby smlouva o úvěru byla ve zbývajících částech pro strany závazná i poté, co z ní byly vyloučena zneužívající ujednání. Ujednání s obdobným nebo dokonce totožným obsahem jsou ve vnitrostátní judikatuře považována za zneužívající. Kromě toho i nedávná judikatura vnitrostátních soudů připouští, že smlouva o úvěru vázaného na cizí měnu nemůže být závazná po vyloučení takových smluvních ujednání, jako jsou výše uvedená ujednání, což je navíc v souladu s judikaturou Soudního dvora (dále jen „SDEU“ nebo „Soudní dvůr“),¹ a předkládající soud se s tímto posouzením ztotožňuje.

- 6 SDEU ve své předchozí judikatuře uvádí, že podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 nejsou zneužívající smluvní ujednání pro spotřebitele závazná. Toto ustanovení je kogentní povahy.² Vnitrostátní soudy musí konstatovat, že smlouva obsahuje zneužívající ujednání.³ Soud je zejména povinen informovat účastníky řízení o tom, že smlouva obsahuje zneužívající ujednání⁴ a objektivním a vyčerpávajícím způsobem sdělit, jaké právní důsledky může vyvolat odstranění zneužívajícího ujednání, včetně zejména neplatnosti celé smlouvy a z toho

¹ Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 14.3.2019, C-118/17, Dunai, bod 52, a ze dne 3.10.2019, C-260/18, Dziubak, bod 44.

² Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 26.10.2006, C-168/05, Mostaza Claro, bod 36; ze dne 4.6.2009, C-243/08, Pannon GSM, bod 25; ze dne 9.11.2010, C-137/08, VB Pénzügyi Lízing, bod 47, a usnesení Soudního dvora ze dne 16.11.2010, C-76/10, Pohotovost', bod 38. Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 15.3.2012, C-453/10, Pereničová a Perenič, bod 28; ze dne 26.4.2012, C-472/10, Invitel, bod 34; ze dne 26.1.2017, C-421/14, Banco Primus, bod 41; ze dne 17.5.2018, C-147/16, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, body 27 a 34; ze dne 19.9.2018, C-109/17, Bankia, body 37-38; a ze dne 11.3.2020, C-511/17, Lintner, bod 24.

³ Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 27.6.2000, C-240/98 až C-244/98, Océano Grupo Editorial a Salvat Editores, body 26 a 29; ze dne 26.10.2006, C-168/05, Mostaza Claro, body 27-30, 38-39; ze dne 28.7.2016, C-168/15, Tomášová, body 28-32; a usnesení Soudního dvora ze dne 26.10.2016, C-568/14 až C-570/14, Fernández Oliva a další, bod 24. Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 26.1.2017, C-421/14, Banco Primus, bod 43; ze dne 17.5.2018, C-147/16, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, body 29 a 37; ze dne 13.9.2018, C-176/17, Profi Credit Polska, bod 42; ze dne 3. 4. 2019, C-266/18, Aqua Med, body 27 a 52; a usnesení Soudního dvora ze dne 28. 11. 2018, C-632/17, PKO Bank Polski, bod 36.

⁴ Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 21.2.2013, C-472/11, Banif Plus Bank, body 29-36; ze dne 30.5.2013, C-488/11, Asbeek Brusse a de Man Garabito, body 52-53; ze dne 7.11.2019, C-419/18 a C-483/18, Profi Credit Polska, bod 70; ze dne 11.3.2020, C-511/17, Lintner, bod 42, a ze dne 29.4.2021, C-19/20, Bank BPH, bod 93.

vyplývajících restitučních nároků.⁵ Plná účinnost ochrany upravené uvedenou směrnicí vyžaduje, aby vnitrostátní soud, který z úřední moci potvrdil zneužívající povahu ujednání, mohl z tohoto potvrzení vyvodit veškeré důsledky, aniž bude čekat na to, až spotřebitel, poučený o svých právech, navrhne zrušení uvedeného ujednání.⁶

- 7 Spotřebitel, který byl informován o tom, že smlouva obsahuje zneužívající ujednání, může s tímto ujednáním dobrovolně a vědomě souhlasit, a tak mu vrátit závaznou povahu.⁷ Pokud však spotřebitel takový souhlas nedal, je třeba mít zpravidla za to, že ujednání prohlášené za zneužívající nikdy neexistovalo, takže nemůže vůči spotřebiteli vyvolat účinky, v důsledku čehož se obnovuje právní a faktický stav, v němž by se spotřebitel nacházel, kdyby ujednání neexistovalo.⁸
- 8 To má za následek odpovídající restituční účinek, pokud jde o částky zaplacené na základě zneužívajícího ujednání.⁹
- 9 Tento restituční účinek spočívající v povinnosti vrátit částky bezdůvodně zaplacené na základě zneužívajícího ujednání však nelze časově omezit pouze na částky zaplacené po datu vydání rozsudku, kterým bylo ujednání prohlášeno za zneužívající, neboť taková ochrana je neúplná a nedostatečná a nepředstavuje ani přiměřené, ani účinné opatření k ukončení používání takových ujednání.¹⁰ Zneužívající ujednání je závazné v celém rozsahu, nikoli pouze v té části, v níž je zneužívající.¹¹ Soud také zpravidla nemůže změnit obsah zneužívajícího

⁵– Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 29.4.2021, C-19/20, Bank BPH, body 96-99.

⁶– Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 21.2.2013, C-472/11, Banif Plus Bank, body 28 a 36; ze dne 30.5.2013, C-397/11, Jörös, body 42 a 48; ze dne 30. 5. 2013, C-488/11, Asbeek Brusse a de Man Garabito, bod 50; ze dne 1.10.2015, C-32/14, ERSTE Bank Hungary, bod 49; ze dne 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo a další, C-154/15, C-307/15 a C-308/15, bod 59.

⁷– Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 4.6.2009, C-243/08, Pannon GSM, bod 33; ze dne 14.6.2012, C-618/10, Banco Español de Crédito, bod 63, a ze dne 21.2.2013, C-472/11, Banif Plus Bank, bod 27.

⁸– Viz usnesení Soudního dvora ze dne 16.11.2010, C-76/10, Pohotovost', bod 62, jakož i rozsudky Soudního dvora ze dne 15.3.2012, C-453/10, Pereničová a Perenič, bod 30; ze dne 26.4.2012, C-472/10, Invitel, bod 42; ze dne 21.2.2013, C-472/11, Banif Plus Bank, bod 27, jakož i ze dne 30.5.2013, C-397/11, Jörös, body 51 a 53, a ze dne 30.5.2013, C-488/11, Asbeek Brusse a de Man Garabito, bod 49, jakož i usnesení Soudního dvora ze dne 3.4.2014, C-342/13, Sebestyén, bod 35.

⁹– Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 21.12.2016, C-154/15, C-307/15 a C-308/15, Gutiérrez Naranjo, body 62-63, 66; ze dne 9.7.2020, C-698/18 a C-699/18, SC Raiffeisen Bank a BRD Groupe Societé Générale, bod 54; ze dne 16.7.2020, C-224/19 a C-259/19, Caixabank a další, bod 53, a ze dne 29.4.2021, C-19/20, Bank BPH, bod 51.

¹⁰– Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 21.12.2016, C-154/15, C-307/15 a C-308/15, Gutiérrez Naranjo a další, body 73 a 75.

¹¹– Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 26.3.2019, C-70/17 a C-179/17, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, bod 64, a ze dne 29.4.2021, C-19/20, Bank BPH, body 70 a 80.

ujednání¹² nebo ho vyložit tak, aby zmírnil jeho zneužívající povahu.¹³ Na druhou stranu může soud nahradit zneužívající ujednání ustanovením vnitrostátního práva dispozitivní povahy, ale pouze tehdy, pokud odstranění zneužívajícího smluvního ujednání vede k neplatnosti celé smlouvy, což vystavuje spotřebitele obzvláště škodlivým důsledkům.¹⁴ Posouzení, zda se o takový případ jedná, musí být provedeno ke dni vzniku sporu,¹⁵ přičemž stanovisko spotřebitele je v tomto ohledu pro soud závazné.¹⁶ Kromě změny vyplývající ze zrušení zneužívajících ujednání musí totiž samotná smlouva v zásadě nadále existovat bez jakékoli jiné změny, je-li v souladu s vnitrostátním právem taková další existence smlouvy právně možná, což je třeba posoudit na základě objektivního přístupu.¹⁷

- 10 Pokud však na základě příslušných ustanovení vnitrostátního práva není zachování smlouvy bez jejích zneužívajících ujednání možné, může být prohlášena za neplatnou.¹⁸ Naproti tomu důsledky zjištění soudu, že ujednání ve smlouvě uzavřené mezi prodávajícím nebo dodavatelem a spotřebitelem je zneužívající, závisí výlučně na vnitrostátním právu, pokud je zajištěna ochrana, kterou spotřebitelům zaručují ustanovení směrnice 93/13.¹⁹

¹² Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 14.6.2012, C-618/10, Banco Español de Crédito, body 69-73; ze dne 13.9.2018, C-176/17, Profi Credit Polska, bod 41; ze dne 26.3.2019, C-70/17 a C-179/17, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, body 53-54, jakož i ze dne 7.11.2019, C-349/18 až C-351/18, Kanyebe a další, bod 67, a ze dne 29.4.2021, C-19/20, Bank BPH, body 67-68.

¹³ Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 18.11.2021, C-212/20, „A“ S.A., bod 79.

¹⁴ Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 30.4.2014, C-26/13, Kásler a Káslerné Rábai, body 80-85; ze dne 21.1.2015, C-482/13, C-484/13, C-485/13 a C-487/13, Unicaja Banco a Caixabank, bod 33; ze dne 7.8.2018, C-96/16 a C-94/17, Banco Santander a Escobedo Cortés, bod 74; ze dne 20.9.2018, C-51/17, OTP Bank a OTP Faktoring, body 60-61; ze dne 14.3.2019, C-118/17, Dunai, bod 54, a ze dne 26.3.2019, C-70/17 a C-179/17, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, body 56-59, 64.

¹⁵ Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 3.10.2019, C-260/18, Dziubak, body 50 a 56.

¹⁶ Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 3.10.2019, C-260/18, Dziubak, body 67-68.

¹⁷ Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 14.6.2012, C-618/10, Banco Español de Crédito, bod 65; ze dne 10.9.2014, C-34/13, Kušionová, bod 50; ze dne 21.1.2015, C-482/13, C-484/13, C-485/13 a C-487/13, Unicaja Banco a Caixabank, bod 28; ze dne 21.4.2016, C-377/14, Radlinger a Radlingerová, bod 97, a ze dne 7.8.2018, C-96/16 a C-94/17, Banco Santander a Escobedo Cortés, bod 73.

¹⁸ Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 15.3.2012, C-453/10, Pereničová a Perenič, body 35-36; ze dne 30.5.2013, C-397/11, Jörös, bod 47; ze dne 14.3.2019, C-118/17, Dunai, bod 56; ze dne 3.10.2019, C-260/18, Dziubak, body 41-45, 47, a ze dne 29.4.2021, C-19/20, Bank BPH, body 85 a 89.

¹⁹ Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 29.4.2021, C-19/20, Bank BPH, body 88 a 90.

- 11 Procesní pravidla vnitrostátního práva by zároveň měla zůstat v souladu se zásadou efektivity a zásadou proporcionality.²⁰
- 12 Pokud jde o **bod 1 předběžné otázky**, polské soudy doposud uznávaly, že z článku 385¹ § 1 občanského zákoníku vyplývá, že přepočítací klauzule, které představují zakázaná smluvní ujednání, jsou neúčinné, tj. nejsou pro spotřebitele závazné od okamžiku uzavření smlouvy (*ex tunc*), a jelikož tato ujednání vymezují hlavní předmět smlouvy, nemůže být bez nich samotná smlouva platná, a proto je celá úvěrová smlouva od počátku neplatná (*ex tunc*).²¹ To znamená, že účastníci smlouvy jsou oprávněni vzájemně požadovat vrácení ekvivalentu všech bezdůvodných plnění poskytnutých při plnění smlouvy podle článku 405 občanského zákoníku ve spojení s jeho čl. 410 § 1. Nárok na vrácení bezdůvodného plnění je ze své podstaty trvalého charakteru,²² a proto by jej měla obohacená strana splnit poté, co ji ochuzená strana vyzve k vrácení (článek 455 občanského zákoníku).
- 13 Výklad vnitrostátních právních předpisů uvedený v předchozí části se však změnil poté, co Nejvyšší soud vydal usnesení ze dne 7. 5. 2021 (III CZP 7/21). Zdá se, že je nezbytné toto usnesení podrobit analýze, aby bylo možné ověřit, zda je jeho výklad i nadále v souladu se směrnicí 93/13. Nejvyšší soud v uvedeném usnesení uvedl, že „konstatování, že zneužívající klauzule nemá účinky od počátku (*ab initio*) a ze zákona (*ipso iure*), k čemuž je soud povinen přihlídnout z úřední povinnosti na základě v řízení učiněných skutkových zjištění, odpovídá znakům sankce tzv. absolutní neplatnosti (...). Prostému použití této sankce však brání pravidlo přijaté v judikatuře Soudního dvora Evropské unie, podle něhož se spotřebitel, který si je vědom zakázané povahy ujednání, může bránit jejímu nepoužití tím, že s ujednáním svobodně souhlasí, což může učinit jak před soudem poté, co byl spotřebitel plně informován o právních důsledcích, které odstranění zakázaného ujednání může mít, tak mimosoudně tím, že svobodně a vědomě souhlasí s obnovením platnosti závazku nebo změnou smlouvy (zakázaného ujednání). Ve vnitrostátní judikatuře a doktríně se však obecně uznává, že jedním z charakteristických znaků tzv. absolutní neplatnosti je její konečná povaha (...). Navíc skutečnost, že spotřebitel má možnost jednostranného, zhojujícího souhlasu se zneužívající klauzulí, neznamená, že se neplatnosti této klauzule může dovolávat stejně kterákoli ze smluvních stran i kterákoli třetí osoba, která má na věci zájem, což je tradiční charakteristika neplatnosti. Možnost zhojit neúčinné

²⁰ Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 26.10.2000, C-168/05, Mostaza Claro, bod 24; usnesení Soudního dvora ze dne 16.11.2010, C-76/10, Pohotovost', bod 47, jakož i rozsudky Soudního dvora ze dne 14.6.2012, C-618/10, Banco Español de Crédito, bod 46; ze dne 21.2.2013, C-472/11, Banif Plus Bank, bod 26; ze dne 14.3.2013, C-415/11, Aziz, bod 50; ze dne 1.10.2015, C-32/14, ERSTE Bank Hungary, bod 51; ze dne 29.10.2015, C-8/14, BBVA, bod 24; ze dne 26.6.2019, C-407/18, Addiko Bank, bod 46, a ze dne 16.7.2020, C-224/19 a C-259/19, Caixabank, bod 83.

²¹ Viz judikatura uvedená v poznámce pod čarou 2.

²² Viz rozsudky Sądu Najwyższego (Nejvyšší soud, Polsko; dále jen „Nejvyšší soud“) ze dne 22. 3. 2001, V CKN 769/00, a ze dne 29. 9. 2017, V CSK 642/16.

ujednání následným jednostranným souhlasem s tím, že bude tímto ujednáním vázán, který jako by nahrazoval původní skutečný souhlas s tímto ujednáním (individuální sjednání), připomíná na druhé straně tzv. sankci odložené neúčinnosti, která – uplatněná na smlouvu jako takovou – spočívá v tom, že dotčená smlouva (tzv. kulhavé či neúplné jednání) nevyvolává zamýšlené účinky (ze zákona, od počátku, k čemuž by měl soud přihlížet z úřední povinnosti), zejména nezakládá povinnost poskytnout sjednaná plnění, ale na rozdíl od neplatné smlouvy může tyto účinky následně vyvolat zpětně v případě zhojujícího projevu vůle (jedné ze stran či třetí osoby), a pokud tak osoba odmítne učinit nebo uplyne lhůta k takovému projevu, stává se definitivně neúčinnou, tj. neplatnou (...). Odložená neúčinnost se od neplatnosti liší také tím, že projevy vůle stran si po dobu odkladu zachovávají svou právní sílu, tj. mohou v budoucnu vyvolat právní účinky, a alespoň jedna ze stran, která své projevy vůle učinila, ztrácí možnost samostatně rozhodnout, zda tyto účinky nastanou, nemůže svůj projev vůle svobodně odvolat a v tomto smyslu je jím, i když zůstává ve stavu nejistoty, ‚vázána‘ (...).“

- 14 Existují tedy dva hlavní argumenty proti předpokladu, že zneužívající smluvní ujednání jsou absolutně neplatná, a zároveň odůvodňují závěr, že se na ně vztahuje sankce tzv. odložené neúčinnosti. Prvním argumentem je, že absolutní neplatnost smlouvy nebo jejího ujednání je definitivní, zatímco se zneužívajícím smluvním ujednáním může spotřebitel souhlasit.
- 15 Podle předkládajícího soudu však nic nebrání vnitrostátním soudům, aby při použití tzv. konformního výkladu vnitrostátního práva vykládaly pravidla absolutní neplatnosti právního jednání (čl. 58 § 1 a 3 občanského zákoníku) způsobem, který zohledňuje cíle směrnice 93/13 a judikaturu SDEU. V důsledku toho by vnitrostátní soudy mohly vycházet z toho, že zakázané smluvní ujednání je neplatné ve smyslu článku 58 občanského zákoníku s jedinou výhradou, že spotřebitel je může napravit (zhojit) prohlášením vůle, které obnoví platnost ujednání *ex tunc*.
- 16 Druhým argumentem, který byl předložen Nejvyššímu soudu, je, že podle polského práva se absolutní neplatnost smlouvy mohou dovolávat všechny její strany, jakož i třetí osoby, zatímco nezávaznosti zneužívajícího ujednání se může dovolávat pouze spotřebitel, nikoli však podnikatel. Sám SDEU upozorňuje na možný důsledek vyloučení zneužívajícího ujednání ze smlouvy o úvěru, které má za následek neplatnost této smlouvy a v důsledku toho i povinnost dlužníka splatit bance jistinu úvěru.²³ Vzhledem k tomu, že tedy SDEU výslovně zmiňuje možnost banky domáhat se vrácení jistiny úvěru v důsledku toho, že není vázána zneužívajícím smluvním ujednáním, je logické, že připouští možnost banky

²³– Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 30.4.2014, C-26/13, Kásler a Káslerné Rábai, bod 84; ze dne 20.9.2018, C-51/17, OTP Bank a OTP Faktoring, bod 61; 26.3.2019, C-70/17 a C-179/17, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, bod 58; ze dne 3.3.2020, C-125/18 Gómez del Moral Guasch, bod 63; ze dne 25.11.2020, C-269/19, Banca B, bod 34.

dovolávat se nezávažnosti tohoto ujednání a z toho vyplývající neplatnosti úvěrové smlouvy.

- 17 S ohledem na výše uvedené neexistují rozumné důvody pro závěr, že zakázaná smluvní ujednání by měla být považována za sankci odložené neúčinnosti. Především se však zdá, že tato sankce nesplňuje požadavky čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13. SDEU dále nařizuje vnitrostátnímu soudu, aby vyvodil všechny důsledky z toho, že spotřebitel není vázán zneužívajícím smluvním ujednáním, aniž by čekal, až spotřebitel učiní odpovídající prohlášení.²⁴ Přitom sankce odložené neúčinnosti, jak je prezentována ve výše uvedeném usnesení Nejvyššího soudu, dokonce nařizuje vnitrostátním soudům, aby s takovým prohlášením spotřebitele vyčkaly, neboť před jeho učiněním zůstává platnost smluvního ujednání (a tedy i celé smlouvy) pozastavena.
- 18 Podle výše uvedeného usnesení by prohlášení spotřebitele mělo mít vysoce formalizovaný (kvalifikovaný) obsah. Povinnost učinit prohlášení s takovým obsahem nevyplyvá z čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13, z čl. 385¹ § 1 občanského zákoníku, ani z žádného jiného ustanovení unijního či vnitrostátního práva a taková povinnost nebyla uvedena ani v judikatuře před vydáním usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2021. V důsledku toho se uložení podmínky poskytnutí prohlášení s takovým obsahem ze strany spotřebitele (který často stejně nezná obsah závazných ustanovení) a podmínění posouzení, zda se použije čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13, splněním této podmínky, zdá být v rozporu s tímto ustanovením a se zásadou efektivit a vyvolává pochybnosti s ohledem na zásadu právní jistoty.
- 19 Pokud jde o **druhý bod předběžné otázky**, další důsledky klasifikace zneužívajících smluvních ujednání jako ujednání s odkladným účinkem jsou rovněž v rozporu s ustanoveními směrnice 93/13. Dokud trvá stav odkladu, nemůže věřitel požadovat plnění sjednané v této smlouvě. Podle stávající judikatury týkající se statusu odložené neúčinnosti (...) však není možné požadovat ani vrácení bezdůvodně poskytnutého plnění, neboť rozhodnutí o tom, zda je ujednání a smlouva závazná, je zpravidla v rukou spotřebitele. Pokud věřitel není schopen takový požadavek vznést a dosáhnout toho, aby byly jeho restituční nároky vymahatelné podle článku 455 občanského zákoníku (...), je započítí běhu jejich promlčecí lhůty vyloučeno. Situace se změní pouze tehdy, pokud spotřebitel zneužívající klauzuli potvrdí, a v takovém případě klauzule a smlouva nabývají zpětně účinnosti, nebo ji odmítne potvrdit (...), a v takovém případě je smlouva zachována s náhradní úpravou (pokud jsou splněny příslušné podmínky), nebo je smlouva zcela a trvale neúčinná (neplatná). Tato trvalá neúčinnost (neplatnost) se rovná stavu, kdy „právní jednání zavazující k plnění bylo neplatné a nenabylo platnosti po poskytnutí plnění“ ve smyslu čl. 410 § 2 in

²⁴ Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 21.2.2013, C-472/11, Banif Plus Bank, body 28, 36; ze dne 30.5.2013, C-397/11, Jörös, body 42, 48; ze dne 30.5.2013, C-488/11, Asbeek Brusse a de Man Garabito, bod 50; ze dne 1.10.2015, C-32/14, ERSTE Bank Hungary, bod 49, a ze dne 21.12.2016, C-154/15, C-307/15 a C-308/15, Gutiérrez Naranjo a další, bod 59.

fine občanského zákoníku (*condictio sine causa*) a „neplatnosti právního jednání“ ve smyslu čl. 411 bodu 1 občanského zákoníku. Postavení spotřebitele je příznivější než postavení podnikatele, neboť dlužník může kdykoli ukončit stav odložené neúčinnosti tím, že buď souhlasí s tím, že bude zneužívající klauzulí vázán, nebo to odmítne, ačkoli – v souladu s judikaturou SDEU – účinnost takových prohlášení závisí na tom, zda byl dlužník nejprve řádně informován o důsledcích zneužívající klauzule. Může proto vyvstat otázka, zda a případně kdy lze vznesení restitučního požadavku ze strany spotřebitele – byť mimosoudně – v jehož důsledku se celá smlouva stane trvale neúčinnou (neplatnou), považovat za konkludentní odmítnutí potvrzení klauzule a přijetí důsledků zrušení smlouvy, které vedou k její trvalé neúčinnosti (neplatnosti). Problematické je, že při konfrontaci s takovým požadavkem nemusí být věřiteli jasné, zda byl spotřebitel při jeho formulaci řádně informován o důsledcích zneužívající povahy klauzule (např. o všech restitučních nárocích souvisejících s úplnou a trvalou neplatností smlouvy). Jedná se o důležitou otázku, neboť určuje počátek běhu promlčecí lhůty restitučních nároků věřitele a možnost jejich vymahatelnosti (článek 455 občanského zákoníku) a předložení k započtení (čl. 498 § 1 občanského zákoníku). (...).”²⁵

- 20 Největší výhrady k diskutovanému usnesení Nejvyššího soudu vyplývají právě ze závěru, že běh promlčecí doby nároku podnikatele na vrácení plnění přijatého spotřebitelem začíná až okamžikem, kdy spotřebitel učiní prohlášení, zda souhlasí s neplatností zakázaného smluvního ujednání a celé smlouvy, nebo zda s tímto smluvním ujednáním souhlasí. Především se zdá, že tento postoj porušuje zásadu rovnocennosti. Konkrétně, obecnou zásadou polského občanského práva, jež vyplývá z čl. 120 § 1 občanského zákoníku, je, že promlčecí lhůta pro nárok na vrácení bezdůvodného plnění začíná běžet ode dne poskytnutí tohoto plnění,²⁶ a to i v případě, že plnění bylo poskytnuto v rámci plnění neplatné smlouvy, i když osoba, která plnění poskytla, nevěděla, že smlouva je neplatná a že poskytuje bezdůvodné plnění.²⁷ Pokud by se spotřebitel nevyjádřil vůbec (a zároveň by mu nebyla poskytnuta lhůta pro vyjádření), nárok podnikatele vůči spotřebiteli by se nikdy nepromlčel. Dalším možným důsledkem je situace, kdy spotřebitel před zahájením občanskoprávního řízení prohlásí, že nesouhlasí se zakázanými smluvními ujednáními obsaženými ve smlouvě, a souhlasí s tím, že smlouva je neplatná. Podle názoru spotřebitele by takové prohlášení bylo dostačující a zahájilo by běh promlčecí lhůty pro nárok banky, zatímco banka by v rámci následného občanskoprávního řízení mohla namítat, že prohlášení spotřebitele nemá právní účinky, protože „není spojeno výslovným prohlášením spotřebitele potvrzujícím, že obdržel vyčerpávající informace o důsledcích neplatnosti

²⁵ Viz usnesení sedmi soudců Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2021, III CZP 6/21.

²⁶ viz

²⁷ Viz rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 8. 7. 2010, II CSK 126/10; ze dne 16. 12. 2014, III CSK 36/14, a ze dne 23. 6. 2016, V CNP 55/15.

smlouvy o úvěru“. Údajná neznalost spotřebitele tak bude použita proti spotřebiteli samotnému a tato machiavelistická procesní taktika podnikatele najde oporu ve vnitrostátním právu vykládaném v souladu s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2021.

- 21 Důsledkem tohoto stanoviska Nejvyššího soudu je navíc to, že promlčecí lhůta pro nárok obchodníka začíná běžet vždy později než promlčecí lhůta pro nárok spotřebitele.
- 22 Podnikatel je navíc v této situaci v lepším právním postavení nejen vůči spotřebiteli, s nímž uzavřel smlouvu obsahující zakázaná smluvní ujednání, která způsobují neplatnost smlouvy. Konkrétně, pokud by banka uzavřela úvěrovou smlouvu, která by se ukázala jako absolutně neplatná – tj. neplatná z důvodu rozporu se zákonem nebo pravidly společenského soužití (čl. 58 § 1 a 2 občanského zákoníku), a nikoliv z důvodu, že obsahuje zakázaná smluvní ujednání (čl. 385¹ § 1 občanského zákoníku) – pak by běh promlčecí lhůty pro nárok banky na vrácení jistiny od dlužníka započal již v okamžiku vyplacení této jistiny v souladu s výše uvedenou obecnou zásadou podle čl. 120 § 1 občanského zákoníku. V takovém případě by se tedy nárok banky promlčel mnohem dříve než totožný nárok, jenž by byl založený na neplatnosti smlouvy v důsledku toho, že obsahuje zneužívající ujednání. Promlčecí lhůta pro nárok banky proto začíná běžet nejpozději v okamžiku, kdy je smlouva neplatná v důsledku toho, že obsahuje zneužívající ujednání. Počátek běhu promlčecí lhůty pro nárok banky by začal později, pokud by smlouva neobsahovala zneužívající ujednání a pokud by byla absolutně neplatná. Promlčecí lhůta pro nárok spotřebitele na vrácení bezdůvodného plnění začíná běžet také dříve.
- 23 Banka, která vypracovala smlouvu obsahující zneužívající ujednání, bez nichž smlouva nemůže existovat, je tedy v lepším právním postavení než subjekty v každé ze tří uvedených situací. Takové výrazné zvýhodnění banky se zdá být v rozporu se zásadou rovnocennosti. Je rovněž sporné, zda to, že se podnikatel nachází v takto výhodném právním postavení, není rovněž v rozporu se zásadou rovnocennosti a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13, neboť podnikatel, který zneužívající smlouvu sepsal, tím *de facto* získává záruku, že jeho nárok nebude promlčen, pokud ho spotřebitel nejprve výslovně neinformuje o tom, že si je vědom, že smlouva obsahuje zneužívající smluvní ujednání, a z toho vyplývajících právních důsledků. Navíc, pokud spotřebitel takové prohlášení vůbec neučiní (což je možné, zejména s ohledem na to, že spotřebitelé si často nejsou vědomi svých práv), nárok podnikatele na vrácení jeho plnění se nikdy nepromlčí (ani po mnoha letech), což je zase situace zcela bezprecedentní v polském občanskoprávním systému, jehož základní zásadou je, že majetkové nároky se promlčují (článek 117 občanského zákoníku).
- 24 Vzhledem k tomu, že se spotřebitel domáhá po podnikateli úhrady a svůj nárok opírá o tvrzení, že smlouva uzavřená mezi stranami je neplatná z důvodu, že obsahuje zakázaná smluvní ujednání, je logickým důsledkem, že spotřebitel s těmito smluvními ujednáními nesouhlasí a je si vědom důsledků neplatnosti

smlouvy. Obsah takového prohlášení je srozumitelný (čl. 65 § 1 občanského zákoníku) a spotřebitel v něm dostatečně vyjadřuje svou vůli (čl. 60 § 1 občanského zákoníku). Podnikatel, který takové prohlášení od spotřebitele obdrží (čl. 61 § 1 občanského zákoníku), by si proto měl být vědom toho, že spotřebitel si je vědom důsledků neplatnosti smlouvy a přijímá je. Proto by promlčecí lhůta pro nárok podnikatele měla začít běžet nejpozději od tohoto okamžiku.

- 25 Kromě toho lze přinejmenším v některých případech nalézt argumenty, které odůvodňují ještě výraznější stanovisko, a sice že promlčecí lhůta pro pohledávku banky běží zpravidla již od okamžiku plnění ze strany banky nebo od data o něco pozdějšího. Vzhledem k tomu, že banka disponuje právními službami na velmi vysoké odborné úrovni, lze zřejmě dospět k závěru, že při vynaložení náležité péče si měla mnohem dříve uvědomit, že smlouva, kterou sepisuje, obsahuje zneužívající ujednání. Vzhledem k tomu, že si tedy banka měla být od počátku vědoma, že smlouva obsahuje zakázaná smluvní ujednání, v důsledku čehož jsou si strany povinny vrátit vzájemná plnění, měla s náležitou péčí již dříve podniknout kroky k vrácení plnění nebo alespoň dosažení dohody se spotřebitelem.
- 26 Je také důležité poznamenat, že již v rozsudku ze dne 27. 12. 2010 Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Okresní soud ve Varšavě – Soud pro ochranu hospodářské soutěže a spotřebitelů, Polsko) dospěl k závěru, že ujednání obchodních podmínek nazvané „smlouva o hypotečním úvěru pro fyzické osoby [...] indexovaná kurzem CHF“, které má stejné znění jako § 10 odst. 5 smlouvy o úvěru uzavřené mezi účastníky původního řízení, je zakázané a zakázal žalované bance používat toto ujednání v obchodním styku se spotřebiteli, z čehož vyplývá, že nejpozději ode dne zápisu tohoto ujednání do rejstříku si žalovaná banka byla vědoma, že se jedná o zakázané smluvní ujednání.
- 27 I kdybychom vycházeli z toho, že je na spotřebiteli, zda se smlouva stane definitivně neúčinnou (neplatnou), nelze souhlasit s postojem banky, která si je vědoma toho, že smlouva, kterou sepsala, obsahuje zakázaná smluvní ujednání, ale přesto tuto skutečnost popírá nebo ji dokonce před spotřebitelem tají. Přijmout však názor, že promlčecí lhůta pro nárok banky na vrácení jistiny úvěru se musí počítat až od okamžiku, kdy spotřebitel učiní kvalifikované prohlášení, znamená nejen přijmout takový postoj podnikatele, ale vlastně jej podpořit, neboť podnikatel tím získá záruku, že jeho nárok nebude promlčen. Z tohoto důvodu je podle názoru překládajícího soudu dotčený postoj v rozporu s čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 a se zásadou efektivity.
- 28 Pokud jde o **třetí bod předběžné otázky**, je třeba zdůraznit, že se předpokládá, že nárok spotřebitele na vrácení bezdůvodného plnění se stává vymahatelný (článek 455 občanského zákoníku) až poté, co učiní vědomé a dobrovolné prohlášení, v němž souhlasí s prohlášením smlouvy za neplatnou. Pokud až do předložení výše uvedeného prohlášení existuje stav odložené neúčinnosti, nemůže se spotřebitel účinně domáhat vrácení jím bezdůvodně poskytnutého plnění, a proto

teprve od tohoto data je banka povinna platit zákonné úroky z prodlení (čl. 481 § 1 a 2 občanského zákoníku).

- 29 Podle předkládajícího soudu je předmětné promlčení práva spotřebitele požadovat úroky z prodlení v rozporu se zásadou rovnocennosti, neboť podle obecných zásad občanského práva se nárok bez promlčení stává vymahatelný okamžikem, kdy je zaplacení požadováno. Zavedení dalšího požadavku tak zhoršuje postavení tohoto spotřebitele a omezuje jeho práva. Tento postoj je v rozporu s čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 a se zásadou efektivity. SDEU v tomto bodě uvedl, že v tomto ohledu je cílem úroků z prodlení sankcionovat nesplnění povinnosti dlužníkem splatit úvěr ve smluvně sjednaných splátkách, odradit tohoto dlužníka od prodlení s plněním svých povinností a případně odškodnit věřitele za škodu, která mu vznikla v důsledku prodlení s vrácením²⁸. Na druhou stranu časové omezení práva požadovat tyto úroky by mělo být považováno za rovnocenné časovému omezení práva spotřebitele uplatnit restituční nárok související s vymáháním dlužné částky podnikatelem na základě zneužívajících smluvních ujednání – což Soudní dvůr považoval za nepřijatelné.²⁹ Omezení práva spotřebitele požadovat zákonný úrok z prodlení se proto jeví jako rozporné se zásadou efektivity, a to tím spíše, že současně znamená omlouvání jednání podnikatele, který úmyslně zdržuje uspokojení pohledávky spotřebitele, a to i s cílem prodloužit trvání soudního řízení.
- 30 Pokud jde o **čtvrtý bod předběžné otázky**, předkládající soud na úvod upozorňuje na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2021 (I CSKP 146/21), podle něhož „v případě, že je smlouva o úvěru prohlášena za neplatnou, měly by si strany vzájemně vrátit bezdůvodná plnění, tj. to, co skutečně obdržely. Banka by proto měla dlužníkovi vrátit částky, které obdržela jakožto splátky úvěru převyšující náležité splátky, tj. vypočtené bez použití indexačních klauzulí, spolu s úroky, jakož i poplatky, marži, pojištění nízkého vlastního vkladu atd., rovněž vypočtené bez použití těchto klauzulí. Je třeba zdůraznit, že žalovaná banka obdržela ve skutečnosti splátky jistiny s úroky podle sazby LIBOR, takže se jeví jako pochybné předpokládat, že by vypořádání stran mělo zahrnovat úroky podle sazby WIBOR, které by obdržela, kdyby byla uzavřena platná smlouva o úvěru v PLN. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že podmínkou bezdůvodného plnění, stejně jako v případě bezdůvodného obohacení, není náhrada škody, kterou ochuzený utrpěl, ale vrácení hodnoty, která byla bezdůvodně převedena do majetku jiné osoby, takže jeho nárok se omezuje na vrácení toho, co obohacený získal. Je rovněž důležité, aby stanovení důsledků prohlášení smlouvy o úvěru za neplatnou nevedlo ke zbavení ochrany zaručené spotřebitelům ustanoveními směrnice 93/13, která má mít mimo jiné preventivní účinek, jak je uvedeno v jejím článku 7 (...). Nelze však přehlédnout, že úroková sazba splátek jistiny

²⁸ Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 7.8.2018, C-96/16 a C-94/17, Banco Santander a Escobedo Cortés, bod 76, a ze dne 10.6.2021, C-192/20, Prima Banka Slovensko, bod 39.

²⁹ Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 21.12.2016, C-154/15, C-307/15 a C-308/15, Gutiérrez Naranjo, body 73, 75.

podle sazby LIBOR v případě, že smlouva o úvěru indexovaná v CHF bude prohlášena za neplatnou, a v důsledku toho budou za náležité plnění považovány splátky bez zohlednění indexace na cizí měnu (což hypoteticky předpokládá, že byla poskytnuta plnění na základě úvěru v PLN), znamená pro věřitele přísnou sankci, a bez ohledu na to neoprávněně staví dlužníka do výhodnějšího postavení než dlužníka, jemuž by byl poskytnut úvěr v PLN s vyšší úrokovou sazbou WIBOR”.

- 31 Podle Nejvyššího soudu by měla být pohledávka spotřebitele snížena o ekvivalent úroků z jistiny, na které by banka měla nárok od dlužníka, pokud by hypoteticky byla smlouva o úvěru platná. Nutnost takového snížení nároku spotřebitele vyplývá ze skutečnosti, že vrácení všech plnění spotřebiteli v plné výši by znamenalo, že by se sám bezdůvodně obohatil.
- 32 Předkládající soud má pochybnosti, zda je výše uvedené stanovisko slučitelné s ustanoveními směrnice 93/13. Podle článku 405 občanského zákoníku ve spojení s jeho čl. 410 § 1 se bezdůvodné plnění vrací. Tato ustanovení nestanoví možnost omezit nárok ekvivalentem možných výhod vyplývajících z úspory nákladů, které by osoba poskytující plnění musela vynaložit, pokud by uzavřela platnou smlouvu. Uvedené stanovisko Nejvyššího soudu se zdá být v rozporu se zásadou rovnocennosti, neboť omezuje nárok spotřebitele na vrácení jím poskytnutého bezdůvodného plnění ve vztahu k jiným osobám, které rovněž poskytly bezdůvodné plnění, ale které mohou požadovat vrácení tohoto plnění v plné výši. Spotřebitel, který poskytl bezdůvodné plnění na základě neplatné smlouvy, je navíc ve slabším postavení vůči samotné bance, která může po spotřebiteli požadovat splacení celé jistiny úvěru.
- 33 Podle názoru předkládajícího soudu je projednávaná situace rovněž v rozporu se zásadou efektivity. To znamená, že se spotřebitelem se zachází hůře než s podnikatelem, což může na jedné straně spotřebitele odradit od vymáhání jeho nároků a na druhé straně podnikatele podnítit k používání zakázaných smluvních ujednání. Stojí za povšimnutí, že i když je smlouva o úvěru neplatná v důsledku zakázaných smluvních ujednání, v praxi je stav pohledávek mezi dlužníkem a bankou téměř totožný, jako kdyby byli vázáni platnou smlouvou o úvěru. Výše vzájemných plnění stran bude téměř stejná, jako kdyby dlužník splatil jistinu úvěru plus úroky. Současně by předpoklad, že je možné snížit nárok spotřebitele o ekvivalent hypotetických úroků z kapitálu, porušoval zásadu efektivity stejně jako přiznání práva bankám vymáhat od spotřebitelů náhradu za mimosmluvní použití kapitálu (což je předmětem věci C-520/21).
- 34 Projednávané omezení nároku spotřebitele na vrácení plnění poskytnutého na základě smlouvy, která je neplatná z důvodu, že obsahuje zneužívající smluvní ujednání, se navíc jeví jako velmi podobné časovému omezení restitučního nároku spotřebitele, které bylo v rozsudku Soudního dvora ze dne 21. 12. 2016³⁰

³⁰– Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 21.12.2016, C-154/15, C-307/15 a C-308/15, Gutiérrez Naranjo, body 73 a 75.

prohlášeno za nepřipustné. Rozdíl je pouze v tom, že důsledkem usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2021 je omezení restitučního nároku spotřebitele co do výše, zatímco rozsudek Soudního dvora ze dne 21. 12. 2016 se týkal časového omezení restitučního nároku spotřebitele. Z tohoto důvodu může být omezení nároku spotřebitele na vrácení bezdůvodných plnění poskytnutých na základě neplatné smlouvy na ekvivalent hypotetického úroku z kapitálu považováno podle názoru předkládajícího soudu nejen za porušení zásad efektivity a rovnocennosti, ale také za přímo odporující čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13.

Vztah předběžných otázek k řešení této věci

- 35 V tomto řízení je předkládající soud povinen zjistit všechny důsledky spojené s neplatností smlouvy o úvěru a informovat o nich účastníky řízení, zejména pak žalobce. Povinnost informovat spotřebitele o důsledcích neplatnosti smlouvy obsahující zneužívající ujednání vyplývá jak z unijních právních předpisů,³¹ tak z vnitrostátních právních předpisů.³² Jedním ze základních důsledků neplatnosti úvěrové smlouvy je vznik nároku banky na vrácení jistiny, přičemž pro obě strany řízení je rozhodující, zda je uvedený nárok banky promlčen. Předkládající soud proto považuje za nezbytné tuto otázku v projednávané věci podrobit analýze a informovat účastníky řízení o výsledcích této analýzy. V daném případě sice předkládající soud dne 27. 10. 2020 poučil žalobce o tom, že důsledkem neplatnosti smlouvy je nárok banky na vrácení jistiny, ale neuvedl, zda je tento nárok promlčen.
- 36 Stěžejní je rovněž určit, od kterého data mají žalobci nárok na zákonný úrok z prodlení od žalované banky. Podle nové judikatury (vzniklé po usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2021) by tyto úroky byly splatné až ode dne, kdy spotřebitel učiní vědomé a dobrovolné prohlášení, že si je vědom důsledků neplatnosti smlouvy a že s nimi souhlasí. Tato otázka má značný finanční význam.
- 37 Další důležitou otázkou je, zda by měla být částka, kterou mají žalobci vůči žalované, snížena o ekvivalent úrokové sazby, na kterou by banka hypoteticky měla nárok, pokud by smlouva o úvěru nebyla neplatná. Konkrétně se žalobci v rámci podpůrného návrhu domáhají po žalované vrácení částky ve výši 52 270 PLN, jež by se měla rovnat všem splátkám jistiny a úroků z úvěru zaplacených v období od 18. 8. 2009 do 19. 12. 2011, a to z důvodu neplatnosti smlouvy. V případě závěru, že žalobci mohou požadovat vrácení všech splátek úvěru v plné výši, bylo by možné výše uvedenému podpůrnému návrhu na úhradu vyhovět v plném rozsahu. Na druhou stranu by předmětný podpůrný návrh musel být částečně zamítnut v případě závěru, že nárok žalobců by měl být snížen o ekvivalent hypotetického úroku z kapitálu, na který by měla žalovaná banka

³¹ Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 29.4.2021, C-19/20, Bank BPH, body 96-99.

³² Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 2020, III CZP 87/19, a ze dne 7. 5. 2021, III CZP 6/21, jakož i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2021, V CSKP 49/21.

nárok od žalobců, pokud by smlouva byla platná. Přesná výše hypotetické úrokové sazby, o kterou by měl být nárok žalobců snížen, by vyžadovala přesné výpočty.

Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce a návrh rozhodnutí

- 38 Předkládající soud proto navrhuje, aby Soudní dvůr na položenou otázku odpověděl kladně s ohledem na výše uvedené argumenty, které lze shrnout takto.
- 39 Zprvė, sankce odložené neúčinnosti nesplňuje požadavek, aby se na zneužívající smluvní ujednání (a smlouvu, která je obsahuje) pohlíželo, jako by „nikdy neexistovaly a neměly vůči spotřebiteli žádný účinek“. Směrnice 93/13 dále stanoví, že zneužívající smluvní ujednání není pro spotřebitele závazné od okamžiku uzavření smlouvy (*ex tunc*) a vnitrostátní soud je povinen toto potvrdit i bez návrhu a bez toho, aby čekal, až se spotřebitel vyjádří, zatímco v případě odložené neúčinnosti smlouvy (smluvního ujednání), nastává účinek nezávaznosti pro spotřebitele až poté, co spotřebitel učiní prohlášení kvalifikovaného obsahu nebo uplyne lhůta pro učinění tohoto prohlášení. Podmínění poskytnutí ochrany stanovené směrnicí 93/13 takovým prohlášením spotřebitele není odůvodněno zněním čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13, nedosahuje cíle sledovaného čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 a především porušuje zásadu efektivity.
- 40 Zadruhé, předpoklad, že lhůta pro uplatnění nároku banky na vrácení jistiny zaplacené v rámci plnění neplatné smlouvy o úvěru začíná běžet od okamžiku, kdy spotřebitel předloží prohlášení, že nesouhlasí se zneužívajícími smluvními ujednáními, je si vědom důsledků neplatnosti smlouvy a souhlasí s nimi, staví banku do privilegovaného postavení jak vůči spotřebiteli, tak vůči ostatním podnikatelům v obdobném právním postavení. Vzhledem k tomu, že promlčecí lhůta nároku banky začíná běžet později, než kdyby byla smlouva absolutně neplatná, znamená to, že z tohoto pohledu je pro banku výhodnější uzavřít se spotřebitelem smlouvu obsahující zakázaná smluvní ujednání. To je v rozporu se zásadou rovnocennosti, stejně jako skutečnost, že nárok banky se může promlčet později než nárok spotřebitele, nebo se dokonce nepromlčí nikdy (pokud si spotřebitel neuvedomí, že smlouva obsahuje zneužívající ujednání, nebo si to i uvědomí, ale neučiní příslušné prohlášení, nebo takové prohlášení učiní, ale jeho obsah se ukáže jako nedostatečný). Takovéto výrazné zvýhodnění banky uplatňující zneužívající smluvní ujednání zároveň nesleduje cíle čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13. V neposlední řadě přijetí tohoto názoru staví spotřebitele do trvalé nejistoty ohledně okamžiku promlčení nároku banky, neboť i prohlášení spotřebitele, že nesouhlasí se zneužívajícími smluvními ujednáními, je si vědom důsledků neplatnosti smlouvy a souhlasí s nimi, se může ukázat jako nedostatečné. Banka může namítat, že spotřebitel si při tomto prohlášení nebyl plně vědom svých práv.
- 41 Zatřetí je rovněž v rozporu se zásadou rovnocennosti předpokládat, že teprve v okamžiku, kdy spotřebitel učiní výše uvedené prohlášení, se jeho nárok na vrácení bezdůvodného plnění stává vymahatelným a teprve tehdy mu vzniká

nárok na zákonný úrok z prodlení ze strany podnikatele. V obdobných situacích se totiž nárok na vrácení bezdůvodného plnění stává vymahatelným již po předložení výzvy k úhradě, aniž by bylo třeba prohlášení kvalifikovaného obsahu. Důsledkem tohoto názoru je navíc to, že nárok na úroky je značně časově omezen, takže nemožnost spotřebitele využívat jemu náležející finanční prostředky a ztráta jejich hodnoty v důsledku inflace není nijak kompenzována, což je v rozporu s čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 a zásadou efektivity. Podnikatel navíc nenese žádné negativní důsledky z prodlení s vrácením finančních prostředků, které dluží spotřebiteli, a z prodlení případného soudního řízení, čímž není dosaženo cíle čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13.

- 42 Začtvrté, názor, že na jedné straně je smlouva o úvěru neplatná, protože obsahuje zneužívající smluvní ujednání, ale na druhé straně spotřebitel nemůže od banky vymáhat všechny splacené splátky úvěru, je rovněž v rozporu s ustanoveními směrnice 93/13. Je-li smlouva neplatná z jiného právního důvodu, mají strany nárok na vrácení všech plnění bez omezení jejich výše, a proto je uplatnění takového omezení na spotřebitele v rozporu se zásadou rovnocennosti. Snížení výše nároku spotřebitele navíc nesplňuje požadavek čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 a způsobuje, že ochrana poskytovaná spotřebiteli je neúplná. Důsledkem je konečně to, že z hlediska peněžních toků mezi stranami je situace analogická situaci, kdy strany uzavřely platnou smlouvu, na jejímž základě banka dosahuje zisku. V důsledku toho podnikatel získává příjem ze smlouvy, která je neplatná z důvodu zneužívajících smluvních ujednání, což je v rozporu se zásadou efektivity.